

Tomey 2003 c

Cryptocoryne keei Jacobsen (1982), een kleintje onder de *Cryptocorynen* uit de Sungai Air Sambas in Kalimantan Barat

Tekst en Foto's: W.A. Tomey. ©

Het wegtraject Sanggau/Pontianak voert over en langs talloze kleine onopvallende wateren verborgen door rustige verstilte kampungs, opgaand geboomte en dicht struikgewas. Het zijn beken en riviertjes die gewoonlijk permanent helder wat amberkleurig water voeren afkomstig van het nabije gebergte. Mist, laaghangende bewolking en regens worden daar aangetrokken door de hoogte en de tropische begroeiing. Het water baant zich een weg naar beneden en vormt in eerste instantie bergbeken en vervolgens riviertjes, waarvan de bevolking voor alle denkbare doeleinden dankbaar gebruikt maakt. Vrijwel alle leefgemeenschappen of kampungs bevinden zich langs dergelijke wateren, en concentreren zich vooral daar waar het water makkelijk toegankelijk is. Dit brengt een niet te miskennen vervuiling met zich mee maar omdat het permanent stroomt, blijft het water relatief helder en fris. Dergelijke wateren zijn vanaf de weg lang niet altijd waarneembaar en

meer in het binnenland zijn ze vrijwel altijd goed voor enkele botanische verrassingen. Op zoek naar vissen en aquatische planten is het dan ook onvermijdelijk de verharde wegen te verlaten en de zandwegen die naar de kampungs leiden te volgen. Vaak zijn dergelijke verstilte gemeenschappen met de auto slechts halverwege bereikbaar omdat de zandwegen te smal zijn en/of de houten bruggen niet berekend zijn op verkeer zwaarder dan een bromfiets. Dit was ook het geval bij Kampung Pahauman, dus er zat niets anders op dan lopend het riviertje Sungai Air Sambas te verkennen. Vanaf de smalle vervallen houten brug had ik goed zicht op het ter plaatse glasheldere water waar Rasbora's, snavelbekjes en andere vissen dartelden. Even later ontdekte ik een plek waar de kracht van het stromende water enigszins werd gebroken door achtergebleven wortelwerk van een omgevallen boom en groen doorschimmerde, waterplanten maar welke? Door de rimpeling in het stromingspatroon van het wateroppervlak vormden de contouren. Het water in, en plukken bracht de helft van de oplossing, inderdaad een klein blijvende *Cryptocoryne*. De andere helft werd later opgelost in Nederland waar ik van twee kanten bevestigd kreeg *Cryptocoryne keei* te hebben meegebracht. Overigens zijn deze planten als afgebeeld op blz. 199 van het boek *Aquarienplanten* door C. Kassmann in het aquarium zeer veel groter dan ik ze in de natuur aantrof...opnieuw twijfel.

Uitgraven

De plantjes stonden in het midden van het stroombed mooi te zijn, weliswaar dicht opeen maar de bestanden waren bescheiden. Ze stonden zo diep in de bodem dat de blaadjes er nauwelijks bovenuit staken en bij

uitgraven bleken de bladstengels wit omdat ze in de duisternis van de bodem geen bladgroen konden vormen. De samenstelling van de bodem bestond uit grof zand, klei en grind en bij uitgraven kwamen wolken grijsgele stof vrij die door het snel stromende water werden meegenomen en verstrooid. De plantjes staan op bruine wortels buitengewoon vast verankerd in de bodem en zijn door wortelstokvorming dicht met elkaar verbonden. Uitgraven met de hand zonder schade aan de plantjes toe te brengen bleek daarvoor moeilijk te doen waardoor een kleine opvouwbare pioniersschop uitkomst bracht. De blaadjes waren donkerbruin maar afwisselend hier en daar ook donkergroen en voorzien van een oppervlakkig hamerpatroon langs het bladoppervlak. Na intensief zoeken vond ik twee bloeiende planten vlakbij de brug waarvan de ranke fragiele bloembuisjes door water werden omgeven terwijl de vlaggen met open keel juist boven het wateroppervlak uitstaken. De totale lengte van de bloeiwijze van de grootste plant bedroeg 12,3 cm waarvan het stengeldeel vanuit de plant tot aan de ketel bijna 5 cm opeiste. Het is verleidelijk te denken dat dit in relatie staat tot de zandlaag die de planten grotendeels bedekt. Immers zand is mobiel wanneer het door de stroming wordt opgedrukt. De vlag draagt een klein gekruld wimpeltje. Vlag en deel van de bloembuis daaronder zijn uitwendig donker lila en voor zover niet blootgesteld aan zonlicht wit. Een geopende vlag laat een vuilgele keel zien die bezaaid is met zeer kleine lila vlekjes, waardoor het geel nauwelijks opvalt. De keelopening is op doorsnede niet wijder dan maximaal 4 mm waardoor een vergrootglas nodig is om de bijzonderheden te ontdekken.

Cryptocoryne keei van de Sungai Air Sambas bij Desa Pahauman

Waar Cryptocorynen diep in opgestuwd zand staan, kunnen ze geen andere kleur ontwikkelen dan wit.

Omgeving en meetresultaten oppervlakte- en bodemwater.

Als gebruikelijk werden metingen verricht en de bevindingen gedocumenteerd:

Sungai Air Sampas: water licht amberkleurig, oevers waar niet gekapt plaatselijk dicht begroeid, bomen op oever leveren schaduw, tijdstip van waarneming (12-08-2001) 14.00 uur, water ondiep, redelijk snel stromend. Luchttemperatuur 32.7° C, temperatuur oppervlakte water 27.8° C, O₂ (zuurstof) 6,4 mg/l, elektrische geleidbaarheid 41.2 µS, oppervlakte water pH 5.3, bodemwatermonster van 25 cm diep 4.6 pH, zuurstof (O₂ -niet meetbaar, Bodem-

Dermogenys pusilus (wijfje) uit de Air Sambas

water Fe 0.18 mg/l. Overigens dringt zich hierbij de vraag op welke en wat voor waarde we moeten hechten aan al die meetresultaten voor toepassing in een aquarium. De waarde die eraan moet worden toegekend zal afhangen van de toepassing ervan en de daaruit volgende ontwikkelingen in de submerse en emerse cultuur van planten onder observatie. Laten we hierbij niet vergeten dat vele Cryptocorynen zich goed aanpassen aan geleidelijk veranderende situaties in kunstmatige milieus. In alle door mij doorzochte voorkomens van aquatische planten in de wateren tussen Sintang en Pontianak lijkt de Sungai Air Sampas bij Pahauman uniek als het om deze kleine Cryptocoryne gaat, ze werd nergens anders aangetroffen.

Geschikt als aquariumplant?

De waarde als aquariumplant is vooralsnog onbekend omdat het levende door mij meegebrachte materiaal zich nog moet ontwikkelen en aanpassen. Vooropgesteld dat dit fraaie kleintje onder de Cryptocorynen prima gaat groeien en zich goed in cultuur laat vermeerderen zou het naar mijn inschatting een geschikt voorgrondplantje kunnen zijn. Wie weet?